

תוכנית מקו"ם בלב

תוכנית ליישום עיקרון ההכלה
בבתי ספר יסודיים

תוכן עניינים

תקציר מנהלים

- 4.....שותפים לעשייה
- 6.....מהי תוכנית מקו"ם בלב?
- 7.....קהל היעד
- 8.....מסלולי פעילות
- 9.....יתרונות התוכנית

חלק ראשון: אודות התוכנית

- 11.....רקע: הכלה במערכת החינוך בישראל
- 13.....דרכי פעולה מרכזיות
- 15.....מודל הפעילות ופירוט על המסלולים
- 17.....בעלי התפקידים המרכזיים הלוקחים חלק בתוכנית
- 20.....חדר מקו"ם בלב

תוכן עניינים

חלק שני: הפעלת התוכנית

22	פעולות לשילוב התוכנית בבית הספר
23	טרם תחילת התוכנית
24	הפעלת שלושת מסלולי התוכנית במהלך השנה
26	סדירויות ומשימות לביצוע במהלך שנת הלימודים
27	משימות לביצוע לקראת סיום השנה

חלק שלישי: נספחים

29	הצעות לבניית תוכנית אישית
30	ביקורי בית: כלי עבודה לתכנון וביצוע
32	ממצאי מחקר וכיווני פעולה לקראת הטמעה
35	התוכנית המשולבת בתחום החברתי-ערכי
38	מדריכת הכלה בית ספרית
42	מערכת שעות לדוגמה
43	פורמט מיפוי תלמידים
44	פורמט תוכנית עבודה שנתית
47	תוכנית עבודה למנחה/מורה
48	פורמט תוכנית עבודה עו"ס
49	פורמט סיכום שנה עו"ס

שותפים לעשייה

התוכנית פותחה ומופעלת בשותפות בין משרד החינוך – האגף לחינוך יסודי, האגף לחינוך על-יסודי, אגף א' לחינוך תלמידים ונוער בסיכון, אגף שפ"י והאגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים – לבין ארגון ג'וינט-אשלים וחל"צ יובלים.

משרד החינוך

משרד החינוך ממונה על מערכת החינוך ומוסדותיה, ובכלל זה הגנים, בתי הספר, מערכת ההשכלה הגבוהה והחינוך הבלתי פורמלי. פעילות המשרד מתמקדת בחקיקה ובתכנון שירותי החינוך וההשכלה, וברישוי בעלי מקצוע בתחום החינוך וההוראה.

קישור לאתר

יובלים, חברה לתועלת הציבור בע"מ

יובלים, חברה לתועלת הציבור בע"מ, נוסדה ע"י יזם ההיי-טק מר אילון תירוש בשנת 2003. בעשייתה לאורך השנים פועלת יובלים לצמצום פערים, לקידום שוויון הזדמנויות ולחתימה למצוינות אישית וחברתית בחברה הישראלית במישור המקומי והארצי.

מטרות-העל של יובלים מבוססות על היענות לאתגרי מערכת החינוך הממלכתי, תוך שילוב ויישום עקרונות הפעולה של מערכת החינוך ומערכת הרווחה.

החל משנת 2013 מקיימת יובלים שותפות עם משרד החינוך ועם ארגון ג'וינט-אשלים לפיתוח והפעלת תוכניות מקו"ם בלב ויובל, ליישום עקרונות ההכלה והמצוינות בבתי הספר.

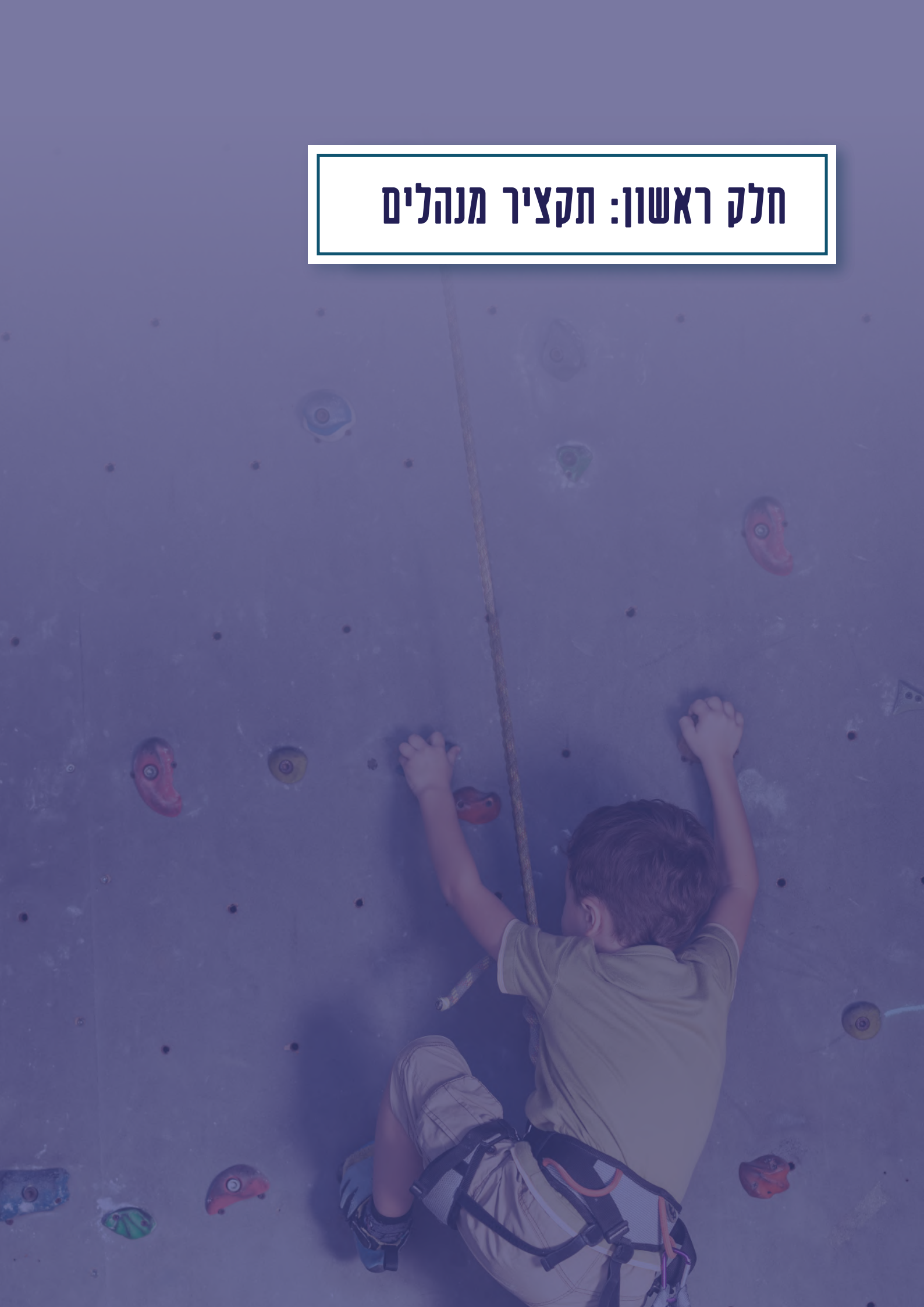
ג'וינט-אשלים

ארגון ג'וינט ישראל-אשלים הוקם בשנת 1998 כשותפות אסטרטגית בין ג'וינט ישראל, ממשלת ישראל והפדרציה היהודית של ניו יורק. הארגון הוקם כדי להתמודד עם אתגרי הפיתוח ולספק מענה ושירותים לאוכלוסיות ילדים, נוער וצעירים במצבי סיכון מגיל לידה עד גיל 25

ולבני משפחותיהם.

קישור לאתר

חלק ראשון: תקציר מנהלים

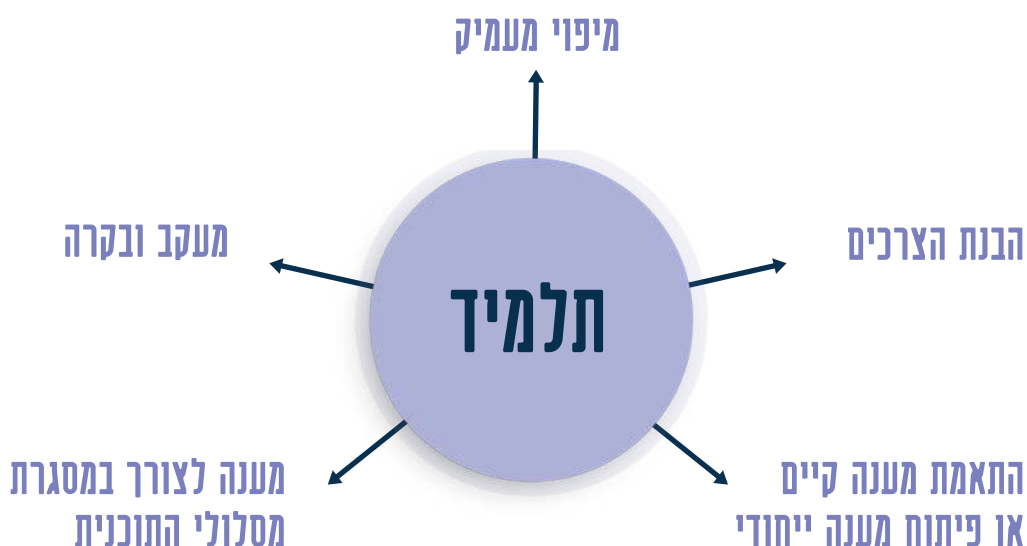

מהי תוכנית מקו"ם בלב?

מקו"ם בלב היא תוכנית לקידום ויישום עיקרון ההכלה בבתי הספר היסודיים. התוכנית נועדה לסייע לבתי הספר לשפר ולמצות את תפקודם הלימודי, הרגשי והחברתי של תלמידים על פני רצף הסיכון, מתוך הנחה שהעמקה, הרחבה והטמעה של תהליכי ההכלה יאפשרו שילוב מיטבי של תלמידים אלה במסגרות החינוך ובקהילה שאליה הם שייכים. בבסיס התוכנית עומדת תפיסה הוליסטית המתבוננת בתלמידים ובסביבתם – המשפחה, החברה, בית הספר והקהילה שאליהם הם משתייכים. בית הספר, בהיותו צומת חינוכי-קהילתי, רואה בהורים ובקהילה שותפים פעילים ומשמעותיים בחיי ילדיהם וחלק בלתי נפרד מהעשייה החינוכית.

משתתפי התוכנית הם תלמידים משני קצות הרצף החינוכי: תלמידים מאותגרים מבחינה לימודית ותלמידים מצטיינים לשכבתם. המשתתפים מקבלים מענה בשלושה מסלולים בתחום הלימודי, הרגשי-חברתי והקהילתי. המענה שניתן לצורכי התלמידים הוא דינמי ומותאם לכל תלמיד על פי מיפוי וניתוח צרכים אישי, וכולל מעקב אחר מידת ההצלחה. מרכיב משמעותי בתוכנית הוא שילובה של עובדת סוציאלית מהמחלקה לשירותים חברתיים בצוות בית הספר, ועבודה בשיתוף פעולה צמוד עם מערכת הרווחה העירונית.

"כיועצת אני צריכה להפנות הרבה משפחות לטיפול. בעבר הייתי אומרת 'תלכו לקופת חולים, לשירות הפסיכולוגי או משהו פרטי'. ופה יש לי משהו שלא היה לי – הילד זקוק ולי יש לתת לו. מבחינתי זו המתנה הכי גדולה שיש. קל יותר להגיד שצריך תמיכה כשיש מה לתת. מההורים – זה לא עולה להם, לא דורש מהם, זה חלק מבית ספר ולא סטיגמטי. וכל כך הרבה מקבלים ומועצמים" – יועצת, סאג'ור

קהל היעד

תלמידי כיתות ג'-ו' בבית הספר היסודי משני קצוות הרצף הלימודי, המאופיינים במורכבות אישית, רגשית-חברתית ומשפחתית. אוכלוסיית היעד מאותרת באמצעות צוות רב מקצועי ובעזרת מיפוי בית ספרי, לדוגמה באמצעות כלי המיפוי תמ"י של התכנית לילדים ונוער בסיכון וכלי המיפוי רמזור. בכל שנה ניתן לבחור מחדש את השכבה/שכבות שבהן רוצים להתערב.

אוכלוסיית היעד

מסלולי פעילות

משתתפי התוכנית מקבלים מענה לצורכיהם בשלושה מסלולים:

מסלול לימודי

מתקיים בשתי קבוצות נפרדות משני קצות הרצף הלימודי.

מסלול העצמה רגשית-חברתית

מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי.

מסלול שותפות הורים וקהילה

מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי.

"[הצוות] יותר רגוע. יש עם מי לדבר... נותנים לצוות מקום לפעול. במקום לכבות את האש, אנחנו מטפלים בזה שהאש לא תידלק. סוג של מניעה. כי כשיש לי את הכלים של טיפול רגשי, ביה"ס להורים ואת המיפויים, זה מאפשר לי לראות תמונה מאוד רחבה ומאפשר לי לגרום לאש לא להידלק." - מנהל בית ספר, קריית ביאליק

יתרונות התוכנית

בתחום הלימודי

התוכנית מסייעת לשיפור הישגי התלמידים במקצועות הליבה, כולל במבחנים חיצוניים.

בתחום הרגשי-חברתי

התוכנית מסייעת לחזק את השיח הרגשי חברתי בין צוות בית הספר לתלמידים, אשר תורם לשיפור במדדי האקלים הבית ספרי.

בתחום הקהילתי

התוכנית מקדמת פעילויות וימי שיא קהילתיים אשר תורמים לביסוס מעמדו של בית הספר כמרחב משמעותי אוניברסלי עבור משפחות התלמידים והקהילה כולה.

בתחום הבית ספרי

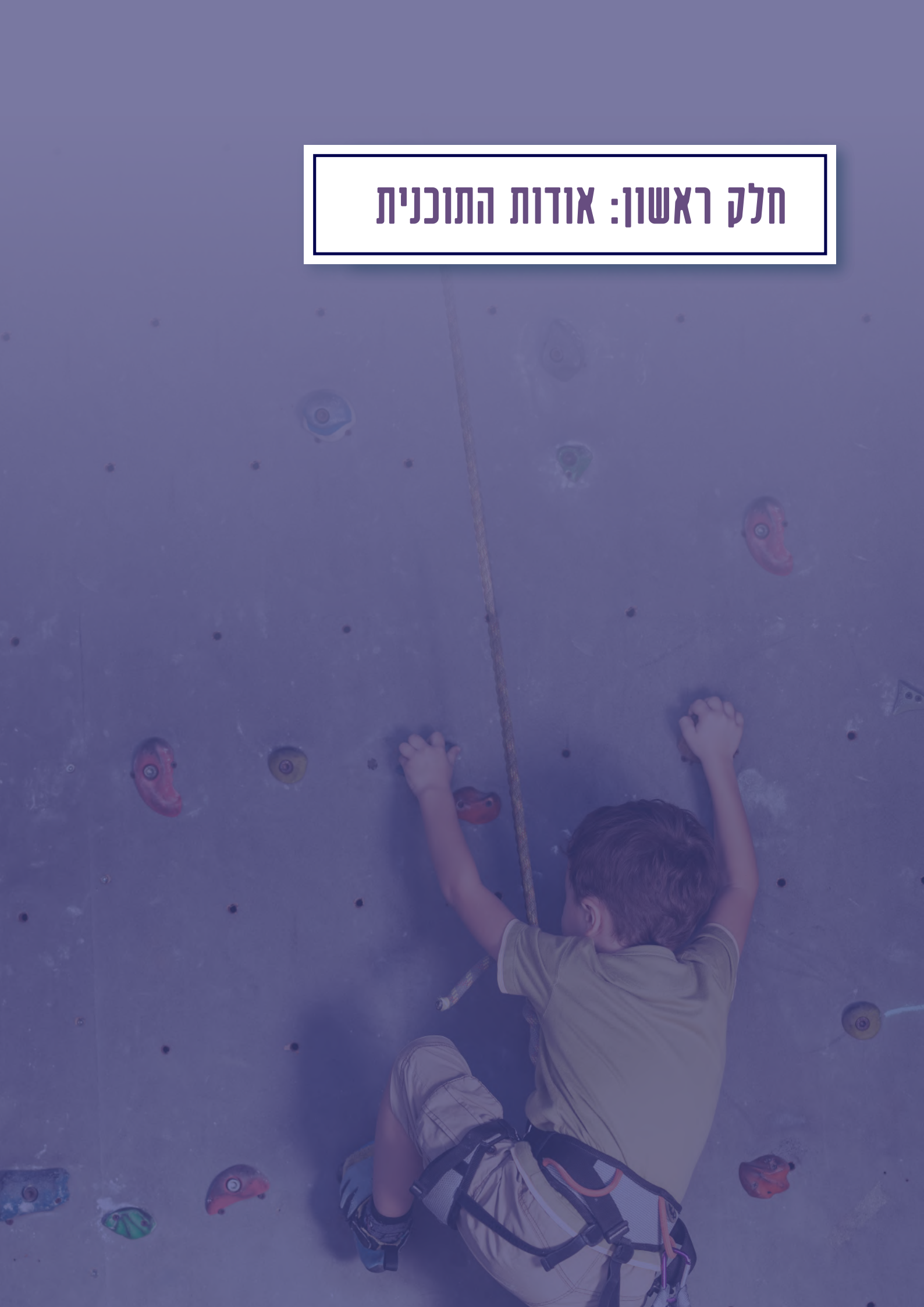
התוכנית פועלת באמצעות מיפויים וניתוחם שמאפשרים מתן מענה מדויק לתלמידים באופן אישי וקבוצתי. התהליך השיטתי של מיפוי לצד מתן מענה מאפשר הכלה בכיתות ומסייע במניעת נשירה גלויה וסמויה. התכנית מבססת שגרות עבודה בצוות רב מקצועי ומקדמת שפה מכילה בית ספרי.

שילוב עובדת סוציאלית

העובדת הסוציאלית מהווה חלק בלתי נפרד מהצוות הרב-מקצועי של בית הספר.

חלק ראשון: אודות התוכנית

רקע: הכלה במערכת החינוך בישראל

במערכת החינוך בישראל, כמו במערכות חינוך אחרות בעולם, לומדים תלמידים בעלי יכולות מגוונות וצרכים שונים. הכלה של כל התלמידים במערכת החינוך והשתלבותם בה הן ערך ראשון במעלה. חברה המכילה את כל פרטיה מעמיקה את התובנות ואת העושר הטמונים בגיוון. כל אדם שונה מרעהו, כל אחד ניחן ביכולות ובצרכים, משאלות ומאויים משלו. כל איש ואישה יכולים לתרום את חלקם ליצירת תמונה שלמה של החברה, ומכל אחד אפשר ללמוד. המחויבות להכלתם ולהשתלבותם של כל התלמידים היא אתגר חשוב לצוותי ההוראה. מחויבות זו מבוססת על תפיסת עומק תודעתית שלפיה כל תלמיד ותלמידה זכאים ללמוד בקרב קהילתם הקרובה ולחוות בה חיים משותפים לאורך כל שעות היום, במוסדות החינוך, בשעות הפנאי ובמבחר מסגרות שמחוץ למוסדות החינוך. לצד זה יש להטמיע את ההכרה כי מענים שונים לתלמידים שונים מעניקים ערך מוסף לכל כיתה ומקדמים את כולה.

מתוך – פורטל עובדי הוראה, אתר משרד החינוך, קישור

הגישה המערכתית – הזדמנויות ואתגרים

תאוריית המערכות רואה את המבנה החברתי כמערכת, ובין חברי הקבוצה יש קשרי תלות הדדיים המשתלבים לכדי מערכת שלמה. הגישה המערכתית מתייחסת לקשרים הפנימיים הקיימים בתוך המערכת ולקשרים המחברים את המערכת עם סביבתה החיצונית. יישומה של גישה זו מאפשר לבסס את הטיפול על יחסי האדם עם הסביבות המקיפות אותו. במקרה של מערכת החינוך מדובר בתלמידים, בצוות החינוכי, במשפחה ובקהילה.

עם זאת גישה זו עלולה להיות מורכבת ליישום, בין היתר עקב תפיסת בית הספר והצוות החינוכי את תפקידם במערכות היחסים עם משפחתו של התלמיד, עם עולמו של התלמיד מחוץ לכותלי בית הספר ועם הקהילה. מתוך – סל התערבויות, אתר משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, קישור

תוכנית מקו"ם בלב נשענת על הגישה המערכתית ומבקשת ליישם את עקרונות הכלה במערכת החינוך. התוכנית מציעה מסגרת פעולה רחבה להשגת מטרותיה ומספקת מרחב הכלה לשונות ולמגוון במערכת זו.

מטרת התוכנית

1. הכלת תלמידים על פני רצף הסיכון באופן מיטבי במסגרות החינוך בקהילה, תוך מיצוי ושיפור של תפקודם הלימודי, הרגשי והחברתי.
2. פיתוח והטמעה של תהליכי הכלה ושל תרבות הכלה בית ספרית.

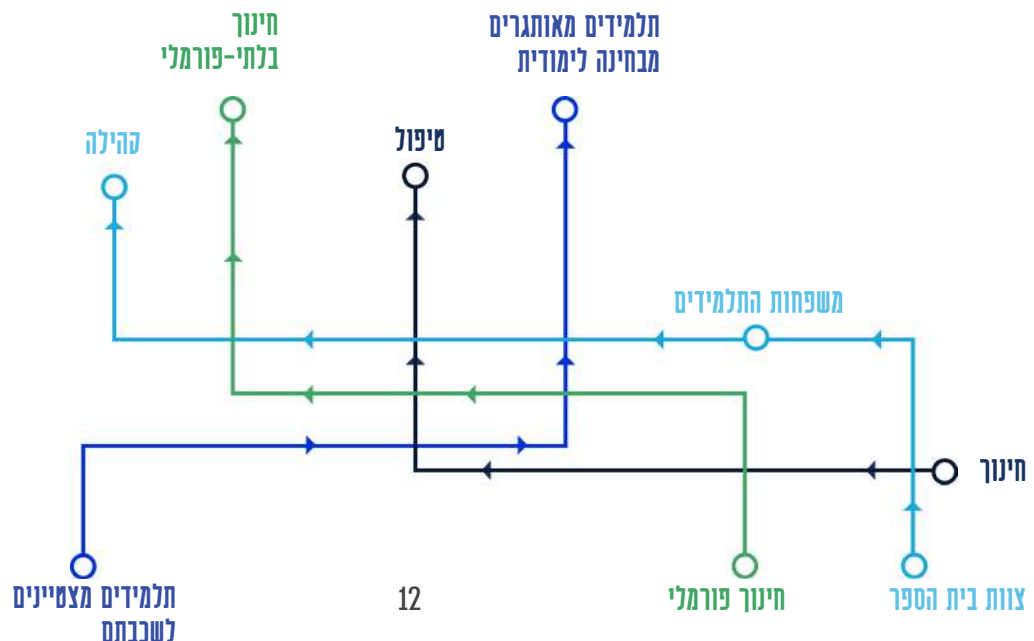
"אני חושבת שמה שגורם לזה להצליח זו התפיסה של הילדים שהשתתפות בכריקט זה משהו טוב, נורמלי... גם ילדים טובים ומנהיגים יכולים לקבל עזרה לימודית, וילדים מצטיינים – עזרה רגשית" - יועצת, פקיעין

לאילו בתי ספר התוכנית מתאימה?

מנהלת בית ספר – שאלי את עצמך חמש שאלות:

1. באיזו מידה ברצוני להטמיע שפה פדגוגית ורגשית מכילה בקרב צוות בית הספר ותלמידיו?
2. באיזו מידה יש באפשרותי להוביל שינוי מהותי בבית הספר, להיות מעורבת בו ולהקדיש לו זמן?
3. באיזו מידה לומדים בבית הספר תלמידים אשר ייהנו מתמיכה והעצמה רגשית ואינם מקבלים אותה כיום?
4. באיזו מידה צוות בית הספר בשל לקחת חלק בתוכנית המשלבת פדגוגיה, תמיכה רגשית-חברתית וביסוס שותפות עם הורי התלמידים ועם הקהילה?
5. באיזו מידה שילוב עו"ס כחלק אינטגרלי מצוות בית הספר יהווה ערך מוסף לבית הספר שלי?

רצפי הפעולה שבהם פועלת התוכנית

דרכי פעולה מרכזיות

צוות

תלמידים

הורים / משפחות

דרכי הפעולה בציר צוות בית הספר

5. שילוב עובדת סוציאלית כחלק מצוות בית הספר. 6. הקמת צוות רב-מקצועי ויצירת סדירויות לפעילותו. 7. העמקת תפיסת התפקיד של הצוות החינוכי בעבודה עם ילדים החיים במצבי סיכון וילדים מצטיינים לשכבתם.	1. התאמת מודל הפעילות לחזון בית הספר ולרוחו. 2. פיתוח והטמעה של תרבות הכלה. 3. פיתוח תרבות של שיח רגשי בקרב צוות בית הספר. 4. הטמעת גישת הכוחות בגישתו של צוות בית הספר.

דרכי הפעולה בציר ההורים/משפחות

3. הנגשת שירותים קהילתיים אוניברסליים לתלמידים ולבני משפחותיהם. 4. יצירה וחיזוק של השותפות בין צוות בית הספר לבין משפחות התלמידים על בסיס גישת הכוחות.	1. יצירת שותפות עם הורי התלמידים מתוך הנחה שהם הגורמים המטפלים המשמעותיים בחיי ילדיהם והינם חלק בלתי נפרד מהעשייה החינוכית. 2. הנגשת שירותי רווחה לתלמידים ובני משפחותיהם הזקוקים לכך

דרכי הפעולה בציר התלמידים

1. מיצוי הפוטנציאל האישי של כל תלמיד ותלמידה מבחינה חינוכית, רגשית וחברתית.	4. מתן מענה ספציפי המבוסס על צרכים וכוחות בשלושה מסלולים בתחום האקדמי, הרגשי-חברתי והקהילתי תוך ראייה הוליסטית של התלמידים ובני משפחותיהם.
2. יצירת שותפות עם התלמידים בבניית תוכנית לימודית, רגשית וחברתית אישית.	5. הטמעת ערכים חברתיים על ידי שילוב שני קצות הרצף.
3. קידום ופיתוח החוזקות והמצוינות האישית בקרב התלמידים המשתתפים בתוכנית.	

"יש מי שמקשיב... יש גם מענה מקצועי באמצעות מדריכת ההכלה... זה משהו שממש שיפר את התקשורת כי ברגע שנוצר אמון ומדריכת ההכלה נכנסת לתצפית והיא אובייקטיבית לחלוטין והיא מצליחה להראות הרבה פעמים... [איך] תלמידים מסוימים והורים מסוימים מצליחים להוציא אצלנו חלקים מסוימים... יש מי ששם מראה... ורוב המחנכות היום פתוחות וסומכות [עליה] לדבר כי הן יודעות שדברים שנאמרו לא יצאו..." - **רכזת תוכנית**

מודל הפעילות ופירוט על המסלולים

להלן תרשים התפלגות אוכלוסיית היעד של התוכנית:

משתתפי התוכנית מקבלים מענה לצרכיהם בשלושה מסלולים:

מסלול לימודי

מתקיים בשתי קבוצות נפרדות משני קצות הרצף הלימודי.

מסלול העצמה רגשית-חברתית

מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי.

מסלול שותפות הורים וקהילה

מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי.

מסלול לימודי

מסלול זה מתקיים בשתי קבוצות נפרדות של תלמידים משני קצות הרצף הלימודי. התוכנית לקבוצת התלמידים המאוגדים מבחינה לימודית כוללת תגבור לימודי במקצועות הליבה – אנגלית, מתמטיקה ושפה, או במקצועות אחרים על פי בחירת בית הספר. התגבור מתבצע באופן פרטני או בקבוצות קטנות בהתאם למיפויים ולצרכים של כל תלמיד ותלמידה. התוכנית לתלמידים המצטיינים לשכתם תתבסס על תוכנית "אמירים" של האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים במשרד החינוך, או תוכנית מצטיינים אחרת הקיימת בבית הספר ומאושרת על ידי האגף. מסלול זה מתקיים במסגרת שעות תוספתיות במהלך יום הלימודים, או לקראת סיום יום הלימודים.

מסלול העצמה רגשית-חברתית

מסלול זה מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי. במסלול זה מתקיים תהליך העצמה רגשי-חברתי באמצעים מגוונים כמו אמנות, מוזיקה, תיאטרון, אומנויות לחימה, קולנוע ועוד. הפעילויות מונחות הן בידי מומחים חיצוניים והן בידי מורים מצוות בית הספר המונחים על ידי גורם טיפולי בית ספרי מהצוות הרב-מקצועי.

מסלול שותפות הורים וקהילה

מסלול זה מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי. המסלול כולל מיפוי של הצרכים והחוזקות בקרב אוכלוסיית ההורים והקהילה ומתן מענה בשני מעגלים עיקריים: מעגל פנים בית ספרי לביסוס יחסי שותפות מיטביים בין צוות בית הספר לבין התלמידים, ההורים והמשפחות. מעגל חוץ בית ספרי לביסוס שותפות עם הקהילה הרחבה, במטרה להקנות מקום מרכזי ומשמעותי לבית הספר במסגרת הקהילה שאליה הוא משתייך. להרחבה בנושא שותפות חינוכית עם הורים

בעלי תפקידים מרכזיים הלוקחים חלק בתוכנית

צוות מורחב של התוכנית

הצוות המוביל, ובנוסף:

רכזת פדגוגית

מחנכות

מטפלים

לפי צורך – מורות מקצועיות, מורות הוראה מתקנת,

מנחים חיצוניים, קב"ס, פסיכולוג/ית

מדריכת הכלה מחוזית

רכזת אמירים

צוות מוביל של התוכנית

מנהלת בית הספר

עובדת סוציאלית

יועצת

מורה מובילת תוכנית

מדריכת הכלה והשתלבות

*להרחבה על תפקיד מדריכת ההכלה, ראו נספח

"נניח להפנות הורים לרווחה לא רציתי בגלל סטיגמה שלילית, ועכשיו יש לי עו"ס בבית הספר שיכולה לתת הדרכה ללא עלות ויכולה להנחות את המורים, ובטיפול חיצוני [של עו"ס משירותי הרווחה] אין קשר עם בית הספר. העו"ס מקשרת גם בין ביה"ס לרווחה והיא פנים מוכרות למשפחה שמגיעה לרווחה" - יועצת, כפר קרע

הצוות המוביל של התוכנית

תפקידים

- מעקב אחר התנהלות התוכנית בבית-הספר, כולל הישגי התלמידים והתנהלות שוטפת של התוכנית.
- ניתוח אירועים חריגים, הסקת מסקנות והטמעתן.
- הטמעת עקרונות ההכלה בקרב הצוות החינוכי.

מנהלת בית הספר

תפקידים

- אחריות ופיקוח כוללים על הפעלת התוכנית.
- בחירת מורה מובילת תוכנית.
- הקמת צוות תוכנית מורחב.

דגשים לבחירת מורה מובילת תוכנית

- יכולת ניהול והנהגת צוות.
- ראייה מערכתית.

עובדת סוציאלית

תפקידים

- גורם טיפולי רגשי לתלמידי התוכנית.
- גורם מייעץ לצוות בית הספר.
- הנגשת שפת הכוחות לצוות בית הספר.
- הנגשת שירותי רווחה בהתאם לצורך.
- בניית תהליך שותפות בין ההורים לבין צוות בית הספר.
- הבניית הקשר ויחסי הגומלין בין שירותי הרווחה לבית הספר.
- ייעוץ והדרכות לצוות ולמדריכים בתחומי ההעצמה הרגשית-חברתית.
- זיהוי מצבי מצוקה.

דגשים בבחירת עו"ס

יתרון לעו"ס עם ניסיון בעבודה עם ילדים, נוער והורים ובאוריינטציה קהילתית.

"העו"ס מביאה את נקודת המבט שלה...עוזרת לנו לחשוב על ההקשר המשפחתי"-מובילת תוכנית, אשקלון

מורה מובילת תוכנית

תפקידים

- מעקב וליווי אחר רווחת התלמידים וצוות התוכנית: ליווי התלמידים והצוות, קיום שיחות סדירות עם תלמידים, הורים וצוות חינוכי.
- השתתפות בפעילות וסדנאות להורים ופעילויות העשרה נוספות המתקיימות כחלק מהתוכנית לאחר שעות פעילות בית הספר.
- חיבור ותיאום עם גורמים בבית הספר ומחוצה לו.
- אחריות לבחירת התלמידים המשתתפים בתוכנית.
- אחריות על צוות התוכנית.
- בניית תוכנית עבודה פרטנית וקבוצתית בשיתוף צוות התוכנית המורחב.
- איגום משאבים וניצולם באופן מיטבי על פי תפיסת התוכנית.
- תכנון מנהלי: ניהול התקציב בהתאם לתוכנית העבודה, כולל אחריות איתור והעסקת מדריכים.

הצוות המורחב של התוכנית

תפקידים

- מעקב אחר התנהלות התוכנית עבור תלמידים ספציפיים.
- קביעת מדיניות, הסקת מסקנות והטמעתן תוך הסתכלות רחבה ביותר.
- מעקב אחר התנהלות התוכנית בבית הספר, המלצות לשיפור ובדיקת מורכבות כפעמיים בשנה.
- יצירה וביסוס של רצפי התוכנית: בין הפורמלי לבלתי פורמלי, בין חינוך וטיפול.

מדריכת הכלה בית ספרית

תפקידים

- יצירת חיבור ורצף בין הפעילות בכיתת האם לבין פעילויות התוכנית.
- ליווי ועבודה עם מנהלת בית הספר וצוות התוכנית להטמעת עקרונות הפעולה של התוכנית בבית הספר והוצאתה לפועל.
- תמיכה בקידום מיומנויות הכלה של המחנכות.
- בית הספר רשאי, בתיאום עם הפיקוח, לבקש להגדיל את תחום ההכלה מתוך מסגרת סל ההדרכות המוקצב לו וכך לקדם את האפקט המתמשך של מדריכת ההכלה.
- ליווי מורה מובילת תוכנית

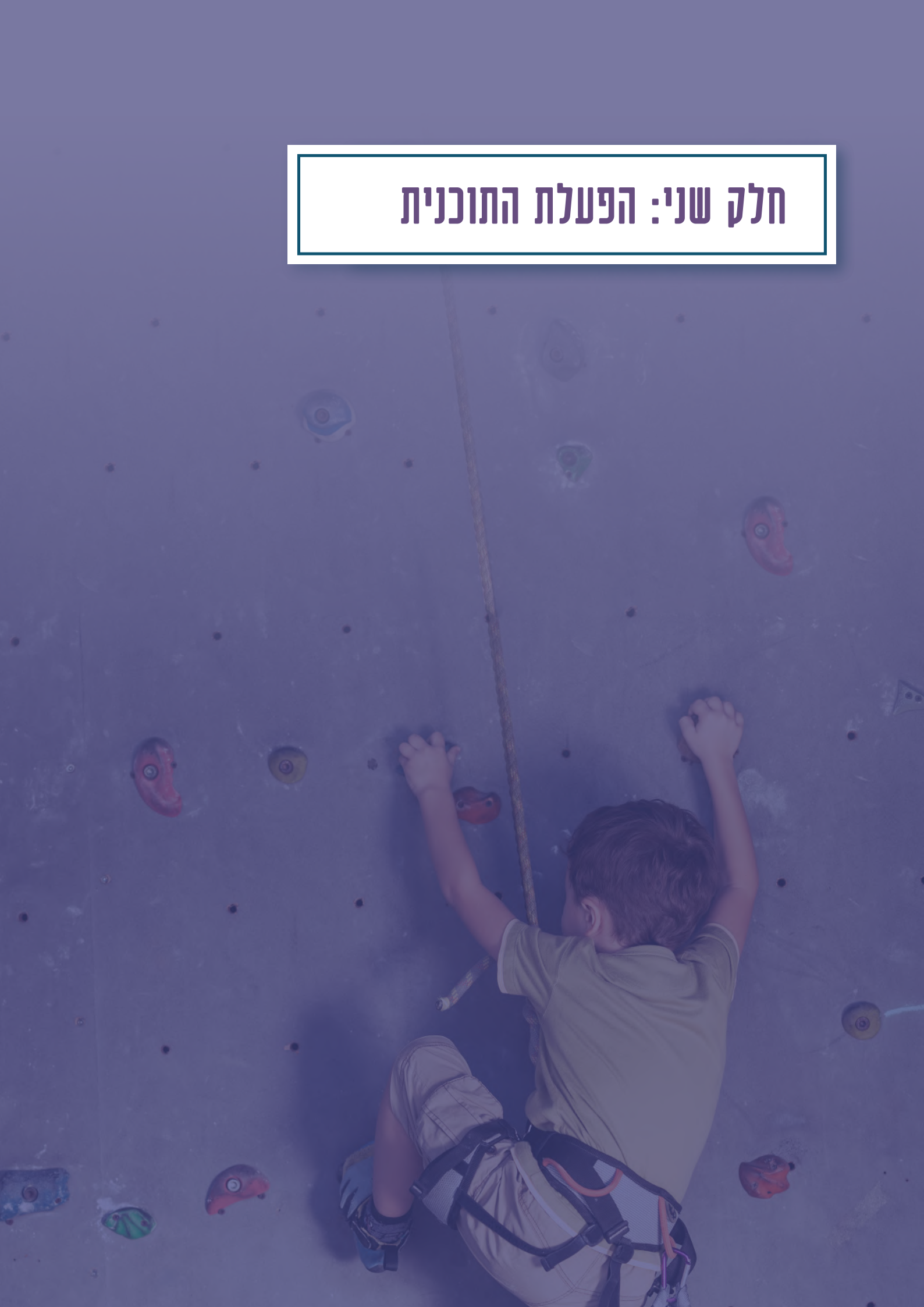
חדר מקו"ם בלב

בית הספר נדרש להקצות מרחב חינוכי-טיפולי לטובת התוכנית - חדר מקו"ם בלב. מרחב זה מבטא באופן פיזי את עקרונות התוכנית וההכלה, ומסייע להגביר את תחושת השייכות של התלמידים לתוכנית, אחד לשני ולקהילת בית הספר. עיצוב החדר ומרכיביו משקפים את עקרונות הפעולה של התוכנית: סביבת למידה משמעותית, מכילה ומאפשרת, מענים חינוכיים מגוונים, מרחב מיטבי למתן טיפולים רגשיים לתלמידים ולשיחות עם הורים. אם כבר קיים בבית הספר מרחב דומה, כמו חדר הכלה או חדר שלווה, ניתן להשתמש גם בו למטרה זו. אם לא קיים מרחב כזה, יש להקצות משאבים להקמתו מתוך תקציב ההכלה.

"מה שאני אוהבת זה שיש מלא פעילויות וכיף והמורה מספרת איך להתמודד ממקום של מנהיגות ומספרת מה היא עברה ונותנת להרגיש שאת שווה" - **תלמידה, אבו-סנאן**

חלק שני: הפעלת התוכנית

פעולות לשילוב התוכנית בבית הספר

מועד	משימה	פירוט	אחריות
מאי	גיוס עובדת סוציאלית	על ידי פנייה לרשות להקצאה (מנהל אגף חינוך ומנהל אגף רווחה) או ממקורות בית ספריים (תוכנית שקלית או ניהול עצמי)	מנהלת
יוני	קישור: חיבור לתוכנית מצטיינים	אם לא קיימת בבית הספר תוכנית למצטיינים, יש להגיש בקשה לאגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים להשתלבות בתוכנית אמירים	מנהלת
יולי	הצגת התוכנית	"הכשרת הלבבות" של הצוות החינוכי על ידי חשיפה לתוכנית	מנהלת
יולי	בחירת צוות התוכנית	בחירת מורה מובילת תוכנית וצוות התוכנית מתוך צוות בית הספר	מנהלת
יולי	חדר מקו"ם בלב	יש להקצות מרחב חינוכי לטובת התוכנית. אם אין מרחב מתאים בבית הספר, יש להקצות משאבים להקמתו.	מנהלת
ספטמבר	מיפוי משאבים	מיפוי כלל התוכניות הפורמליות והבלתי-פורמליות הפועלות במסגרת בית הספר ובקהילה	מורה מובילת תוכנית
ספטמבר	בחירת תלמידי התוכנית	תלמידים משני קצות הרצף לאחר מיפויים יחד עם היועצת ומחנכות הכיתות	מורה מובילת תוכנית
אוקטובר	בניית מערכת שעות ותוכנית עבודה שנתית	על התוכנית לתת מענה כולל לצורכי התלמידים כפי שעלו במיפוי על פי שלושת מסלולי התוכנית, תוך ניצול משאבים יעיל.	מורה מובילת תוכנית
אוקטובר	בניית תוכנית הערכה	בניית מדדי הצלחה בית ספריים לתכנית, כולל מדדים פנימיים וחיצוניים.	מנהלת, מורה מובילת תכנית וצוות מורחב
אוקטובר (משנה שנייה ואילך: אוגוסט)	גיוס צוות התוכנית	גיוס הצוות שיפעיל את התוכנית: גיוס מנחי העצמה, מורים ומדריכים	מורה מובילת תוכנית
אוקטובר- נובמבר	מיפוי וחיבור לגורמים חינוכיים וקהילתיים בקהילה הרחבה	חיבור לתנועות נוער, מכינות, שירות לאומי, גרעינים עירוניים, מרכזי נוער	מורה מובילת תוכנית

טרם תחילת התוכנית

הכשרת הלבבות

מומלץ לקיים סדנה מקדימה בהשתתפות הצוות החינוכי לבירור ושינוי של העמדות ותפיסות העולם בנושא הכלה – הגדרת המושג, זיהוי האוכלוסייה וגיבוש תפיסת התפקיד.

בחירת התלמידים המשתתפים בתוכנית

בשלב ראשון יש לבחור את השכבה שבה תתקיים התוכנית, על פי שיקולים כמו נתוני מיצ"ב, אתגרי השכבות מבחינה לימודית או חברתית, תוכניות קיימות בבית הספר וצוות מורים שניתן לגייס.
התלמידים ייבחרו באמצעות מיפוי שכבתי ודיונים בשיבות צוות חינוכי.
במסגרת המיפוי יזוהו האתגרים והכוחות הספציפיים של כל תלמיד ותלמידה בכמה מישורים: לימודים, מצב משפחתי, מצב רגשי, סביבה תומכת והעורף המשפחתי.
בשלב המיפוי רצוי לשלב ביקורי בית (ראו נספח) המאפשרים היכרות מעמיקה עם התלמידים ובני משפחותיהם.
ביקורי הבית יתקיימו בהשתתפות איש צוות או שניים – מחנכת, עובדת סוציאלית או גורם אחר מצוות בית הספר.

הפעלת שלושת מסלולי התוכנית במהלך השנה

משתתפי התוכנית יקבלו מענה לצורכיהם בשלושה מסלולים כאמור: המסלול הלימודי, מסלול ההעצמה הרגשית-חברתית ומסלול השותפות עם הורים וקהילה.

מסלול לימודי

מסלול זה מתקיים בשתי קבוצות נפרדות – קבוצת תלמידים מאותגרים מבחינה לימודית וקבוצת תלמידים מצטיינים לשכתבם.

התגבור הלימודי לקבוצת התלמידים המאוגרים מבחינה לימודית מתבצע בקבוצות של 15 תלמידים לכל היותר בהתאם למיפויים ולצרכים של כל תלמיד ותלמידה. התגבור ניתן במקצועות לימודי הליבה – אנגלית, מתמטיקה ושפה, או במקצועות אחרים על פי בחירת בית הספר. את התגבור הלימודי מבצעים מורי בית הספר, אשר מכינים את השיעורים ומלמדים אותם במסגרת תוספת שעות במהלך יום הלימודים, או לקראת סיום יום הלימודים.

תוכנית עבודה מותאמת תיבנה עבור תלמידים בעלי אתגרים דומים.

החזקה העיקרית של התוכנית במסלול היא היכולת להקדיש זמן לתכנון השיעורים ולהעברתם בדרך חווייתית, יצירתית, אישית ומותאמת לתלמידים על ידי שימוש באמצעות פדגוגיים מגוונים.

התוכנית לתלמידים המצטיינים במסלול הלימודי היא תוכנית "אמירים" של האגף לתלמידי מחוננים ומצטיינים במשרד החינוך, או תוכנית מצוינות אחרת הקיימת בבית הספר ומאשרת על ידי האגף.

"אני אוהבת שיש לנו עם מי לדבר כשעם שאר המורות אי אפשר, ואני אוהבת שהמורה ממש מתייחסת אלינו ואכפת לה מאיתנו וגם אני אוהבת את הפעילויות שהיא עושה לנו" -תלמידה, דלית אל כרמל

מסלול העצמה רגשית-חברתית

מסלול זה מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי.

במסלול זה מתקיים תהליך העצמה רגשי-חברתי במסגרת קבוצה של עד 15 תלמידים באמצעים מגוונים כמו אמנות, מוזיקה, תיאטרון, אומנויות לחימה, קולנוע ועוד. בנוסף, משתלבים תלמידים בהעשרה החברתית-ערכית של תוכנית אמירים. ראו נספח בנושא זה. בנוסף, מומלץ כי יועצת בית הספר והעובדת הסוציאלית ינחו את המורה או המנחה בבנייה ובפיתוח של שיעור רגשי מעצים המכוון למורכבויות המאותרות של התלמידים.

את הפעילות מנחים הן מורים מצוות בית הספר והן מומחים חיצוניים עם אוריינטציה לתחום הרגשי.

"ילדה מאוד קשה – שממש הרסה לנו ולא כל כך הצלחנו לעזור לה, את הילדה התחלתי לקחת איתי לשיעורי ציור ב"אמירים", לימדה ב"אמירים" כיתה של צעירים ממנה, היא ב-ד' והם ב-ג', ציור, והיא מצטיינת בציור ונתתי לה לעשות משהו שהיא טובה בו, אז היא נשארת עוד" -מורה מובילת תוכנית, בת ים

מסלול שותפות עם הורים וקהילה

מסלול זה מתקיים בקבוצות הטרוגניות הכוללות תלמידים משני קצות הרצף הלימודי.

המסלול מתקיים בשני מעגלים:

מעגל פנימי בשיתוף התלמידים וההורים

נועד לתת בידי ההורים כלים להשלמת המענה שמקבלים התלמידים גם מחוץ לשעות הלימודים. לאחר זיהוי צורכי אוכלוסיית ההורים, יועצת בית הספר ועו"ס בית הספר יבנו יחד תוכנית טיפולית מותאמת בהתייעצות עם המחנכות ועם גורמים נוספים בבית הספר.

מעגל חיצוני בשיתוף הקהילה

הפעילות במעגל זה נותנת לתלמידי התוכנית הזדמנות לתרום לקהילה, באמצעות שלוש פעילויות לפחות שיתקיימו לאורך השנה. התוכניות ייבחרו לאור חזון בין הספר תוך שיתוף התלמידים. הפעילויות עשויות להתקיים בשעות הלימודים או אחריהן, ובמידת האפשר יתקיימו מחוץ לכותלי בית הספר. על מנת לייצר תחושת ערך ומשמעות רצוי שהפעילות במסלול זה תורכב מתהליך שלם בשיתוף עם התלמידים: תכנון, חלוקת תפקידים, קבלת אישורים מבית הספר ומגורמים נוספים, גיוס שותפים ומשאבים, ביצוע ושיח לסיכום הפעילות. פעילות זו מהווה הזדמנות לתלמידים רבים לבטא את החוזקות שלהם לא רק במישור הלימודי, ולכן קיים קשר הדוק לפעילות במסלול ההעצמה הרגשית-חברתית. מצוינות לימודית היא סוג אחד של מצוינות, אולם בוודאי אינו היחיד.

התפוקות המצופות מכל מסלול

מסלול שותפות עם הורים וקהילה

- מתן כלים להורים כדי לתת מענה לתלמידים
- תחושת ערך ומשמעות באמצעות תרומה לקהילה

מסלול העצמה רגשית-חברתית

- חיזוק רגשי-חברתי באמצעים מגוונים המכוון למורכבויות המאותרות של התלמידים
- יצירת חברת תלמידים מגובשת והטרוגנית

מסלול לימודי

- תגבור במקצועות הליבה תוך לימוד חווייתי

סדירות ומשימות לביצוע במהלך שנת הלימודים

תדירות	משימה	פירוט	אחריות
באופן שוטף	ניהול התוכנית	ניהול אדמיניסטרטיבי ותוכני של המנחים והמורים בכל הקשור לתוכנית	מורה מובילת תוכנית
באופן שוטף	בניית תוכניות אישיות	ניתוב התלמידים למסלול הלימודי ולטיפולים רגשיים פרטניים ותהליכי העצמה רגשית וחברתית על פי מיפוי אישי	מורה מובילת תוכנית בשיתוף חברי הצוות
באופן שוטף	שיתוף והתייעצויות בין אנשי הצוות	התייעצויות שוטפות בין מורי התוכנית לבין הצוות המוביל של התוכנית	כלל הצוות
באופן שוטף	מעקב אחר תלמידי התוכנית	מעקב אחרי התקדמות התלמידים באמצעות מדדים פנימיים, שיחות אישיות, תצפיות ושיחות עם הורים וצוות	מורה מובילת תוכנית, צוות התוכנית, מחנכות
אחת לחודש	ישיבת צוות מוביל של התוכנית	מעקב אחר התקדמות התוכנית, תכנון עתידי ודיון במקרים פרטניים	מנהלת
אחת לרבעון	ישיבת צוות מורחב של התוכנית	סנכרון והתאמה בין תוכני הלימודים בכיתת האם, צורכי התלמידים ותוכני המסלול הלימודי	מורה מובילת תוכנית בהשתתפות מחנכת, פסיכולוג/ית, מטפלים ומורים לפי הצורך
אחת לחודשיים	הכשרה למנחי ההעצמה המשותפים בתוכנית	מפגש הכשרה למורים השותפים לתוכנית כמנחי ההעצמה ושיח עמיתים	מורה מובילת תוכנית בשיתוף עו"ס, יועצת ומדריכת הכלה
פעמיים בשנה	ישיבת צוות מוביל עם מפקח בית הספר	בתחילת השנה: הצגת התוכנית לקראת סיום השנה: הצגת תוצאות, תוצרים, הפקת לקחים ותכנון לשנה הבאה	
שלוש פעמים בשנה	איסוף נתונים וריכוזם	איסוף והזנה של ציוני ההתחלה, האמצע והסוף של התלמידים, הערכת הצוות, בחינת שינויים התנהגותיים, ניתוח הנתונים ועדכון המיפוי	מורה מובילת תוכנית

משימות לביצוע לקראת סיום השנה

מועד	משימה	פירוט	אחריות
מאי	סיכום שנה	מפגש כלל צוות התוכנית ובחינת הסטטוס האקדמי, הרגשי-חברתי והמשפחתי של כל תלמיד	מנהלת
יוני	ועדת היגוי בית ספרית	הסקת מסקנות והיערכות לשנת הלימודים הבאה	מנהלת בהשתתפות צוות התוכנית המורחב וקב"ס
יוני	ועדת היגוי יישובית	אם העו"ס כפופה למחלקת הרווחה של הרשות, יתבצע סיכום במעמד הצוות המוביל של התוכנית יחד עם מנהלת מחלקת רווחה, מנהלת מחלקת חינוך וקב"ס	מנהלת בשיתוף מנהלת מחלקת חינוך
יולי-אוגוסט	בניית תוכנית לשנה הבאה	החלטה על תלמידים ממשיכים, שריון צוות ובניית מערכת שעות	מורה מובילת תוכנית

חלק שלישי: נספחים

הצעות לבניית תוכנית אישית

מסלול לימודי

- תגבור לימודים אישי וקבוצתי במקצועות הליבה – אנגלית, מתמטיקה ושפה,
- או במקצועות אחרים לפי בחירת בית הספר.
- השתתפות בתוכנית "אמירים" או תוכנית מצטיינים אחרת.

מסלול העצמה רגשית-חברתית

- שיעורים ופעילויות להעצמה רגשית שמעבירים מורי בית הספר ו/או מנחים מקצועיים חיצוניים בתחומים מגוונים.
- לדוגמה: אמנות, מוזיקה, תיאטרון אומנויות לחימה, קולנוע ועוד.

מסלול יצירת שותפות הורים וקהילה

מעגל פנימי בשיתוף הורים ותלמידים

לדוגמה:

- הנחיה והדרכה פרטנית להורים על מנת להקנות להם כלים למתן תמיכה לתלמידים.
- נוכחות הורים בטקסים ואירועים בית ספריים – מופעים, ירידים, תצוגת תוצרי לימוד, טיולים.
- מפגשים לקבוצות הורים בנושאים משתנים, כמו תקשורת עם ילדים ושותפות המשפחה בתהליך העצמה רגשי-חברתי.
- הקמת קבוצות הורים סביב סוגיות משותפות, למשל יחסי אחים, סמכות הורים וגיל ההתבגרות.
- ערבי תרבות משותפים

מעגל חיצוני בשיתוף הקהילה

פעילויות תרומה לקהילה משלב התכנון ועד ההוצאה לפועל.

לדוגמה:

- הפקת הפסקה פעילה בבית הספר.
- שיפוץ או שיפור חזות בית הספר או מבנה אחר בקהילה.
- הפקת אירועים ופרויקטים לאיסוף כספים למען מטרה חברתית קהילתית.
- אימוץ אוכלוסייה מיוחדת, כגון דיירי בית אבות או ניצולי שואה.

ביקורי בית: כלי עבודה לתכנון וביצוע

כלי עבודה זה כולל את המתווה להחלטה האם ובאילו נסיבות כדאי לבצע ביקור בית, תכנון המטרה והמפגש וההיערכות. טופס הדיווח הינו כלי נפרד.

האם ובאילו נסיבות נכון לבצע ביקור בית?

ביקור בית מאפשר הכרת התלמיד בסביבתו הטבעית, מאפשר חשיפת מידע וכוחות וצרכים שלא דווקא עולים בסביבת בית הספר ומאפשר היכרות בלתי אמצעית אישית עם התלמיד ומשפחתו הקרובה.

ההחלטה על הביקור תיעשה בהתאם למדיניות בית הספר, מאפייני האוכלוסייה בכלל והכיתה בפרט, וצורכי התלמידים.

ההחלטה לגבי תזמון הביקור תיקח בחשבון את מטרת הביקור:

- להיכרות- בתחילת השנה או לפנייה

- סביב קושי- כשמתרחש.

יש לשקול הקדמת מפגש ההיכרות (נקודת התחלה טובה) או דחייתה (אפשרות טובה של העמקה לקשר).

תכנון ביקור הבית

כולל-

- הגדרת מטרה: מה נכון להשיג בביקור

- חשיבה על ה Setting המתאים

- תכנון התוכן של המפגש, המאפשר השגת המטרה המוגדרת

- תכנון הזמן

- שותפים:

יש לשקול האם נכון לצרף לביקור גורם מקצועי, או גורם מלווה אחר להשגת מטרת הביקור.

מומלץ להתייעץ עם גורמים מקצועיים נוספים בצוות החינוכי בתכנון זה.

היערכות של המורה- אל מול ההורים

כולל-

- תיאום ציפיות לגבי מטרת הביקור מהיבט בית הספר, ולגבי משך הזמן המתוכנן

- ברור מקדים מול ההורים להצפת נושאים החשובים להם, ולבירור בקשות שחשובות בעיני המשפחה לטובת הביקור

- במידה וההורים מתנגדים לביקור- יש לברר את הסיבות להתנגדות ולשקול הזאת המפגש לזמן או סביבה מוסכמים אחרים.

אין לבצע ביקורים טלפוניים

ביקורי בית: כלי עבודה לתכנון וביצוע

היערכות של המורה – אל מול התלמיד

כולל-

- הסבר מטרת הביקור והרגעת התלמיד, אם נראה לחוץ מעצם הביקור
- אם התלמיד מתנגד לביקור, לא להתעלם ממידע זה, ובמקרים שבהם נכון- להחליט על קיום המפגש בסביבה מוסכמת

היערכות של המורה – עם עצמו

- הופעה: הגעה בהופעה המכבדת את המורה כמורה. התייחסות גם למגזר בו נמצאים.
- כבוד למשפחה: לזכור כי הוא/היא נכנסים למרחב אינטימי של משפחה, שעליו לכבד
- בחירת דרך העברת המסרים: גישה חיובית, שפת כוחות.
- שפת דיבור: כאשר ההורים אינם דוברי עברית טובה דיה, יש לשקול הבאת אדם שיתרגם את השיח (דמות שאינה חלק מהמשפחה למניעת סינון חלקים מהשית, ואי העברת המסרים בשני הכיוונים)
- רגישות תרבותית: התייחסות מותאמת על פי הרגישות התרבותית, הן בדרך ההופעה אך גם בתכנים ודרך הדיבור

עיבוד תכני הביקור

- סודיות: לזכור את המחויבות לשמירת סודיות, בהתאם להגדרות האתיקה של משרד החינוך (העברת מידע אישי ומקצועי, רק בהתאם לנדרש לטובת התלמיד וכו')
- חובת דיווח: לפעול לעדכון גורמי מקצוע / משטרה, בהתאם לחוק העונשין (חובת הדיווח)
- עיבוד: מומלץ לבצע עיבוד מקצועי, אישי ורגשי, של המידע והחוויה של איש הצוות החינוכי, על פי הצורך, עם גורם מקצועי נוסף
- תיעוד: ביקור הבית יתועד באופן מסודר תוך שימוש בטופס מתאים

ממצאי מחקר וכיווני פעולה לקראת הטמעה

מתוך:

מקו"ם בלב ויובל: תוכניות להרחבת יכולת ההכלה של בתי ספר יסודיים וחיטבות הביניים
 ממצאי מחקר וכיווני פעולה לקראת הפצה
 מאת: דליה בן ארי, אורי פיגורה-רוזנצוויג, דצמבר 2017

מחקר הערכה: מטרות המחקר

הערכה מעצבת (תשע"ה-תשע"ז)

שישה בתי ספר יסודיים ושבע חיטבות ביניים

<ul style="list-style-type: none"> • איך מתפתחים התפקידים השונים בתכניות ומה מערך הקשרים ביניהם ובינם לבין בעלי התפקידים האחרים בבתי הספר? • מה היקף ההפעלה והמאפיינים של המרכיבים השונים של התכניות? • מה האתגרים וההצלחות ביישום? • שביעות הרצון של המעורבים בתכניות מהתכניות בכללותן ומהמרכיבים השונים שלהן 	<h3>יישום התכניות</h3>
--	------------------------

<ul style="list-style-type: none"> • מהי תפיסתם של המעורבים בתכניות לגבי תרומות התכניות, ולגבי התרומות של המרכיבים השונים בהן? • אלו שינויים חלו ברמות השונות: בית הספר והצוות ההורים התלמידים 	<h3>תוצאות התכניות ותפיסת תרומותיהן</h3>
---	--

כלי המחקר

<p>4. שאלון מיפוי עבודת הרכזת ופעילות התכנית (תשע"ז-תשע"ח)</p> <p>5. ראיונות וקבוצות מיקוד עם אנשי צוות ותלמידים בבתי ספר נבחרים (תשע"ה-תשע"ז)</p>	<p>1. טופס מיפוי תלמידים בתכנית (בתחילת ובסוף תשע"ז, תשע"ח)</p> <p>2. שאלון דרכי עבודה למחנכות המעורבות בתכנית (תשע"ה, תשע"ז)</p> <p>3. שאלון לתלמידים המשתתפים בתכנית (תשע"ז)</p>
--	--

מצאים

<p>39% - שיפור בתפקוד באחד התחומים לפחות</p> <p>30% - שיפור בתלמידאות (נוכחות, השתתפות, הכנת שיעורי בית)</p> <p>8% - שיפור בתפקוד לימודי (שפה/מתמטיקה)</p> <p>42% - שיפור בתפקוד רגשי/חברתי</p>	<p>שינויים במצב התלמידים לאורך שנת תשע"ז</p>
---	---

* הנתונים מתייחסים לשינויים במצבם של 213 תלמידים (ב-4 בתי ספר) שהשתתפו בתכנית לכל אורך שנת תשע"ז (הערכת מחנכות בשיתוף עם היועצת)

* הנתונים מציגים את אחוז התלמידים שמצבם השתפר בסוף השנה, מתוך התלמידים שהפגינו קשיים בכל תחום בתחילת השנה

85% מהתלמידים מדווחים כי הם שמחים להגיע למפגשים של מקו"ם בלב, 81% דיווחו כי הם רוצים להשתתף גם בשנה הבאה

62% מדווחים שבזכות התכנית הם מרגישים טוב יותר בכיתה

60% מדווחים שבזכות התכנית קל להם יותר בלימודים

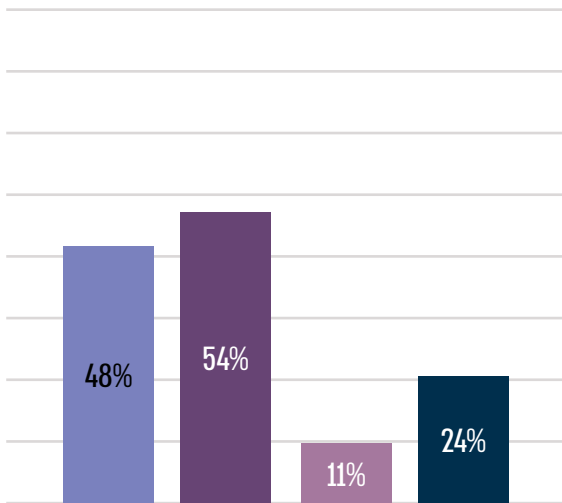

* "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד", דיווחי תלמידים, תשע"ז, N=259

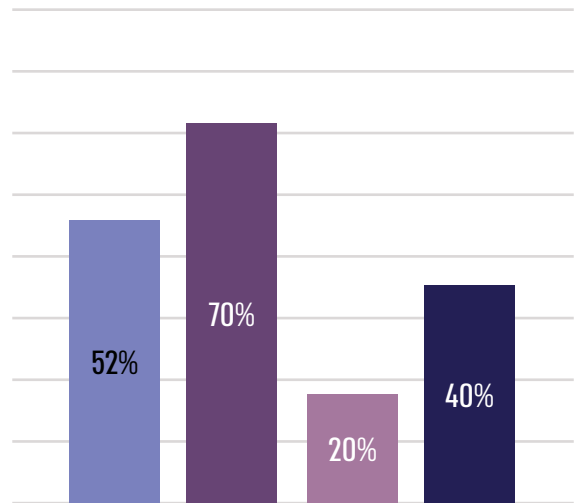
תרומות נתפסות למורים

עלייה בתחושה שיש להם תמיכה וכלים להתמודדות עם קשיי התלמידים וקשיים בקשר עם הורים

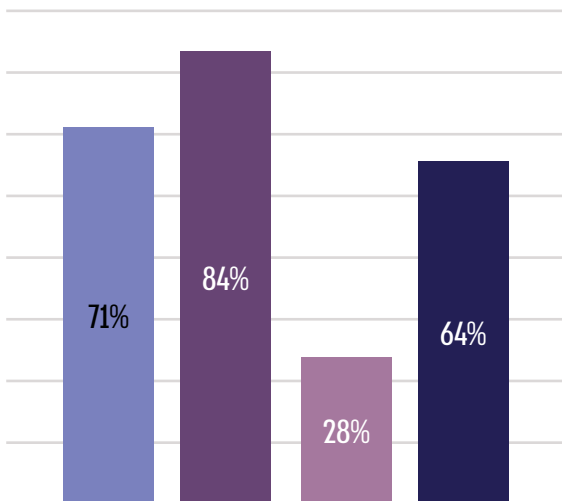
■ תשע"ז - במידה רבה / רבה מאוד
■ תשע"ז - במידה רבה מאוד
■ תשע"ה - במידה רבה מאוד
■ תשע"ה - במידה רבה / רבה מאוד

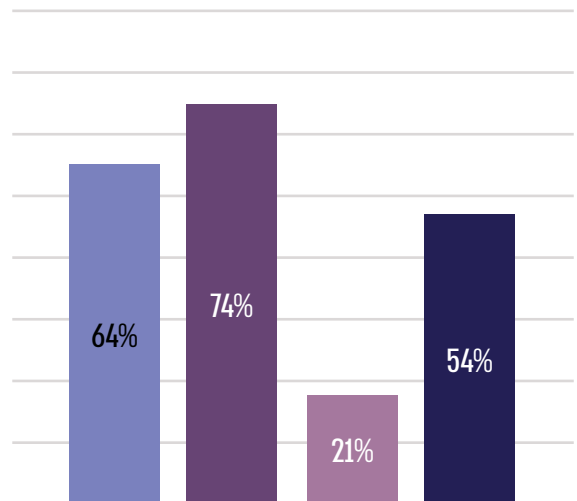
הכלים והמשאבים שעומדים לרשותי מאפשרים התמודדות יעילה עם קשיי התלמידים

הכלים והמשאבים שעומדים לרשותי מאפשרים התמודדות יעילה בקשר עם הורי התלמידים

יש כתובת להתייעצות לגבי קשיים התנהגותיים / רגשיים

יש כתובת התייעצות לגבי נושאים דידיקטיים

מורות ציינו גם שההוראה בקבוצות הקטנות מספקת להן הזדמנות להתרענות, יצירתיות וחיזוק הקשר עם התלמידים

התוכנית המשולבת בתחום החברתי-ערכי

תכניות "יובל" ו"מקום בלב" הן תכניות ליישום תפיסת ההכלה בבתי הספר. התכניות פותחו בשותפות של אגפי הגיל ואגפים מקצועיים במינהל הפדגוגי: האגף לחינוך יסודי, האגף לחינוך על יסודי, אגף שפ"י, האגף למחוננים ולמצטיינים והאגף לחינוך ילדים ונוער בסיכון, ג'וינט אשלים ויובלים- חברה לתועלת הציבור.

מטרות

מתן מענה הוליסטי לתלמידים עם קשיים שונים לימודיים, חברתיים ורגשיים ומשפחתיים, ולתלמידים מצטיינים למען שילוב והתפתחות מיטביים בבית הספר ובקהילה.

קהל יעד

תלמידים מבתי הספר היסודי משני הקצוות: תלמידים מאתגרים שאותרו כבעלי צורך במתן מענה הוליסטי + תלמידים מצטיינים. מודל העבודה

- מתן סיוע והזדמנות, לתלמידים עם קשיים לימודיים, חברתיים ורגשיים - מתן מענה פרטני או בקבוצות קטנות
- מתן מענה לתלמידים מצטיינים - להיטיב את שילובם, לשפר את תפקודם ומיצוי יכולותיהם באופן מיטבי, בבית הספר ובקהילה
- מתן מענה בהיבט המשפחתי- ליחידים ולקבוצות הורים
- קיום פעילויות משותפות - תרומה לקהילה

משאבים

- עובד סוציאלי יום בשבוע מטעם הלשכה לשירותים חברתיים
- רכז מביה"ס
- תקציב חד פעמי לפרויקטים וליזמות לשלוש שנים (במסגרת תכנית מרום)
- מורים מביה"ס
- שעות האגף למחוננים ולמצטיינים בשיתוף המחוז לתכנית "אמירים"
- סל שעות ביה"ס

מודלות אפשריות לשילוב תלמידי "אמירים" והתלמידים המאותגרים:

בתי הספר היסודיים בהם פועלת תכנית "מקום בלב" רשאים לבחור מספר אופציות להפעלת התכנית ובלבד שיתקיימו עקרונות התכנית ושמירה על הגדרת אוכלוסיית היעד (תלמידים מאתגרי למידה ותלמידים מצטיינים).
א. מתן מענה באותה שכבת גיל לשתי אוכלוסיות היעד - כל שנה מחליטים על שכבות הגיל להפעלת התכנית.

ב. מתן מענה לתלמידים מאותגרי למידה מכל שכבות הגיל בבית הספר (קבוצה רב גילית). במקרה זה נדרש לצרכי שילוב שבית הספר יקפיד לבחור קבוצת תלמידים המקבילה לשכבה בה מתקיימת תכנית "אמירים" בבית הספר.

אפשרויות השילוב

1. קורס חברתי-ערכי בן שעה אחת לתלמידי "אמירים" שלוש פעמים בחודש + פעם רביעית בחודש שעה משותפת לתלמידי "אמירים" ולתלמידים המאוגרים. יש מס' אפשרויות ליישום מודולה זו:
 - א. רק תלמידים נבחרים מהתלמידים מאותגרי הלמידה מצטרף למפגש החודשי המשותף.
 - ב. מפגש משותף - חלק מתלמידי "אמירים" וחלק מתלמידי "מקום בלב" מבצעים פרויקטים משותפים.
 - ג. בית הספר מקצה שעה נוספת בכל חודש לקיום מפגש משותף. המפגשים מתקיימים כאשר בכל מפגש משותפים מחצית מתלמידי "אמירים" ומחצית מהתלמידים מאותגרי הלמידה.
 2. שעתיים קורס חברתי ערכי: שתי קבוצות המורכבות ממחצית מתלמידי "אמירים" ומחצית מהתלמידים המאוגרים (ביה"ס מתבקש להוסיף שעה לשכבה).
 3. ביה"ס בוחר רק שכבה אחת מתוך שתיים לתהליך השילוב בין תלמידי "אמירים" והתלמידים המאוגרים (ביה"ס מתבקש להוסיף שעה לשכבה).
 4. קורס חברתי- ערכי משותף לתלמידי "אמירים" ולתלמידי "מקום בלב" לסירוגין שבוע/ שבוע (מחצית מתלמידי "אמירים" ומחצית מהתלמידים המאוגרים).
 5. כאשר הטיפול הרגשי נערך בקבוצות קטנות, יופנו אליו תלמידי "אמירים" ותלמידים מאותגרי למידה על פי הצורך ובהתאמה למענה (יחד עם זאת, כל תלמידי "אמירים" יקבלו גם שעה אחת של קורס חברתי- ערכי).
 6. הורי כל התלמידים המשתתפים בתכנית - תלמידי "אמירים" ותלמידים מאותגרי למידה, יוכלו ויונחו להצטרף לקבוצות ההורים על פי הצורך ועל פי המענה.

הדגשים במודלות

1. תלמיד "אמירים" חייב להשתתף בקורס חברתי- ערכי כל עוד הוא בתכנית (לבד או בשיתוף עם התלמידים מאותגרי הלמידה).
2. תלמיד מאותגר למידה לא בהכרח יהיה בקבוצה משותפת עם תלמידי "אמירים".

חלוקת שעות האגף למחוננים ולמצטיינים

האגף בשיתוף המחוז מקצים 10 שעות לשתי קבוצות, כאשר בכל שכבה שעה אחת מיועדת לקורס חברתי ערכי + 4 ש"ש לשני קורסים בתחומי הדעת (כל קורס- שעתיים שבועיות רצופות). ביה"ס מתבקש להוסיף שעה נוספת לקורס חברתי ערכי לשיתוף עם תלמידים מאותגרי למידה, באם זה מודולה של מחצית מתלמידי "אמירים" ומחצית מתלמידי "מקום בלב" באופן קבוע כל שבוע.

שת"פ בין רכזת/מדריכה לפרויקטורית בהפעלת תכנית אמירים

1. מדריכת "אמירים" תציג את המתווה של הקורס חברתי ערכי בכל מודולה שתביחר ובכל מקרה, למורה המנחה, לרכזי התכניות ולמנהל.
2. מדריכת "אמירים", פרויקטורית "מקום בלב" וצוות ביה"ס יתאמו את המסגרת המתאימה לביה"ס.
3. מדריכת "אמירים" תנחה ותלווה את המורה המנחה את הקורס החברתי- ערכי, בעיקר בתכני הקורס בין אם הקורס בשיתוף עם תלמידים ב"מקום בלב" ובין אם לא (בידיעה ובשיתוף של הפרויקטורית).
4. מדריכת "אמירים" והפרויקטורית ינחו בתיאום את צוות ביה"ס ביצירת יוזמות ופרויקטים משותפים.

מדריכת הכלה בית ספרית

תפקיד מדריכת הכלה הוא משמעותי ורב ערך. התפקיד משלב קידום פדגוגי וקידום אקלימי תוך התבוננות מעמיקה בנעשה בבית הספר בעזרת כלי הערכה למדידה ולהתערבות שיסייעו להטמיע תרבות הכלה ומסוגלות גבוהה יותר לעבודה פסיכו-פדגוגית ולקידום הפרט בכיתה הרגילה.

ממשקי ההדרכה בבית הספר הם במספר רמות: מנהל בית הספר, כלל הצוות החינוכי, צוות רב מקצועי, מובילי הכלה בית ספריים, מחנכי הכיתות. תפקידה העיקרי של מדריכת הכלה וההוראה בכיתה הטרוגנית הוא לעורר שיח בית ספרי אודות ההכלה. שיח שיתן מענה לכלל הלומדים על פי צורכיהם הלימודיים, הרגשיים והחברתיים כך שהם ימצו את יכולותיהם. השיח יוביל ללמידה קבוצתית ואישית אודות יכולתו של בית הספר על כלל השותפים בו לדאוג לכלל תלמידיו.

תפקידה של מדריכת הכלה הוא:

- לדעת לשאול את השאלות הנכונות באופן שיובילו לשיח בית ספרי אודות הכלה.
- לחשוף ולהפיץ ידע רלוונטי אודות הכלה – תפיסות וכלים פדגוגיים מותאמי פרט בכיתה הטרוגנית.
- לשמש עבור הצוות החינוכי מקור לתמיכה פסיכו-פדגוגית ואמצעי להעצמה מקצועית.
- לשמש מודלינג לתהליכי הוראה ולמידה מותאמת פרט בכיתה השלמה.
- "לתפור" לכל בית הספר את החליפה הייחודית עבורו בהתאם לצרכיו ולמאפייניו.

ממשקי עבודה בסיסיים וממשקי עבודה אפשריים

ממשקי ההדרכה בבית הספר הם במספר רמות: מנהל בית הספר, כלל הצוות החינוכי, צוות רב מקצועי, רכזי השתלבות, מחנכי כיתות ועוד. המדריך צריך להכיר את העשייה האפשרית בתחום ההכלה ולהתאימה לצורכי בית הספר וליעדיו. יש לקבוע יחד, המדריך וצוות בית הספר, את ממשקי העבודה ואת דרכי הערכה. חשוב להדגיש כי אף מדריך אינו יכול לעסוק בכל התחומים המוצגים גם יחד.

ממשקי עבודה בסיסיים

- א. מפגשים עם מנהל בית הספר – מספר הפגישות ואופיין יקבעו בהתאם לצורכי בית הספר, אך ללא עבודה עם מנהל לא ייתכנו שינויים בהסתכלות כלל בית ספרית.
- ב. מפגשים קבועים עם רכז ההשתלבות הבית ספרי – רכז ההשתלבות אמור להמשיך ולהוביל את תהליכי ההכלה החינוכיים הבית ספריים, ולכן מפגשי ההדרכה אתו חייבים להיות רציפים ולהתקיים בבית הספר.
- ג. מפגש מליאה בחדר המורים – על כל מדריך להיפגש לפחות פעם אחת עם כלל מליאת חדר המורים, או לעבוד עם רכז ההשתלבות או עם צוות מורים נבחר על מפגשים של כלל מליאת חדר המורים, על מנת לייצר שיח ולהעמיק בידע קיים וחדש.

ממשקי עבודה אפשריים

א. עבודה עם כלל צוות המורים לאורך כל השנה -

יצירת שותפות רציפה בתהליכי הפיתוח המקצועי הבית ספרי. הכשרת צוות בית ספרי להבניית הפיתוח המקצועי הבית ספרי. הנחיית תהליך בית ספרי להתבוננות עצמית ברמה מערכתית ותפיסה תרבותית בהקשרים של הכלה והדרה: יחסים, תבניות עבודה ושיטות הוראה. הקנייה והטמעה של כלים לבקרה ולהערכה ומעקב סדיר על תוכניות ההתערבות לתלמידים.

ב. עבודה מורחבת עם מנהל בית הספר או צוות רב מקצועי -

הצגת מודל לתהליכי היועצות בצוות הרב מקצועי הבית ספרי. סיוע בבניית תוכנית התערבות בית ספרית נתמכת נתונים ומיפוי בית ספרי. שותפות בבניית סדירות בית ספריות המאפשרות הכלה חינוכית. הכשרת צוות בית ספרי להבניית הפיתוח המקצועי הבית ספרי. הנחיית תהליך בית ספרי להתבוננות עצמית ברמה מערכתית ותפיסה תרבותית בהקשרים של הכלה והדרה: יחסים, תבניות עבודה ושיטות הוראה. הקנייה והטמעה של כלים לבקרה ולהערכה ומעקב סדיר על תוכניות ההתערבות.

ג. עבודה עם קבוצת מורים ומחנכים -

הדרכת המחנכת לבניית תוכנית התערבות כיתתית ואישית מבוססת נתונים. הדרכה אודות העקרונות לבניית שיעור מותאם לשונות בכיתה ההטרוגנית ומתן מענה לאתגרים העולים מהשטח.

תפקידו של רכז ההשתלבות בשלוש רמות

א. להביא ידע חדש לבית הספר ולשתף בו את כלל הצוות החינוכי - ידע זה מגיע בשנים הראשונות מתהליכי הפיתוח המקצועי שהרכזים עוברים ובשילוב ההדרכה שמקבלים ממדריכי ההכלה המלווים אותם. לאחר סיום תהליך הפיתוח המקצועי יהיו מדריכי ההכלה ערוץ הידע של הצוות החינוכי. כל עוד רכזי ההשתלבות נמצאים בתהליך הפיתוח המקצועי, יש לסייע להם לזקק את ההיבטים המעשיים מתוך החלקים התיאורטיים ולתרגם זאת לידע שיכול לשרת אותם ואת כלל המורים בעבודתם בבית הספר.

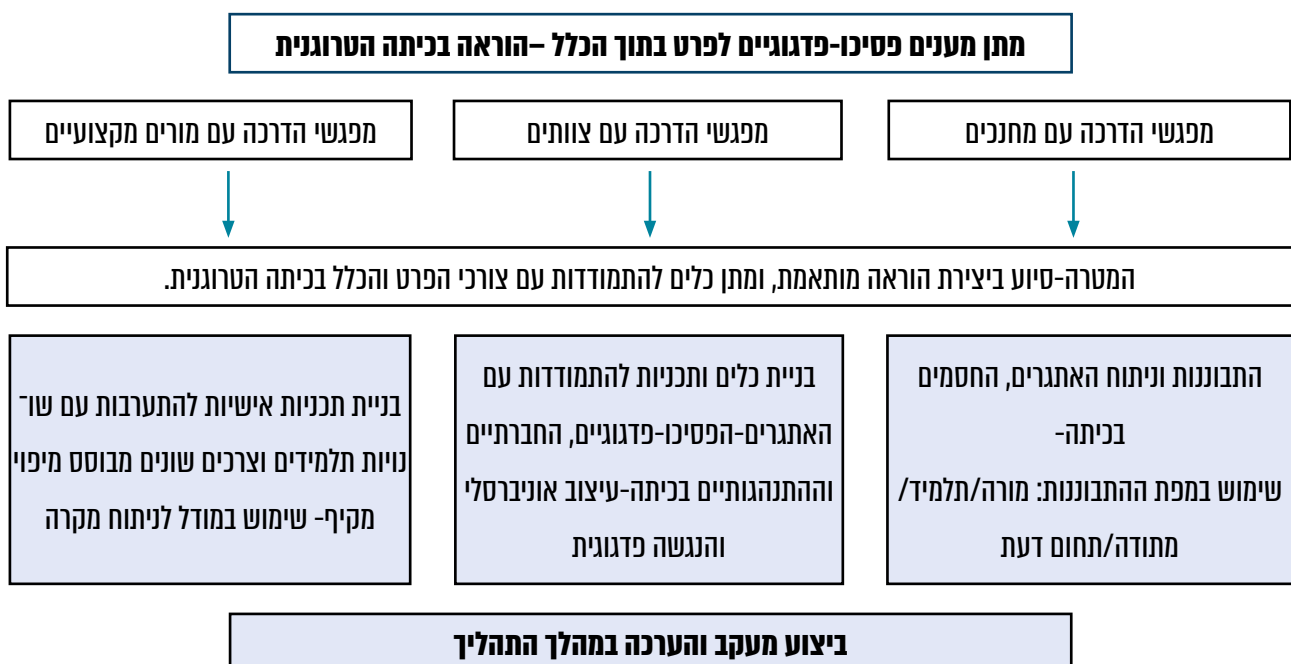
ב. לשמש מקור תמיכה והדרכה עבור המורים בעת עבודתם בפועל. תפקידו של מדריך ההכלה לסייע לרכז ההשתלבות ברכישת מיומנויות הדרכה, בבניית כלים אותם יוכל להעביר לצוות המורים ולתת מענה לאתגרים שעולים מתהליכי ההדרכה של הצוותים.

ג. לסייע בהבניית מבנים ארגוניים תומכי הכלה בבית הספר - מדריך ההכלה ילווה את רכז ההשתלבות בתהליכים הנדרשים - מבחירת מיפוי בית ספרי מתאים, ללמידת הנתונים ולחשיבה משותפת על תוכנית מערכתית תומכת פרט, ביחד עם הצוות הרב מקצועי הבית ספרי.

שלושה מודלים בהדרכת ההכלה

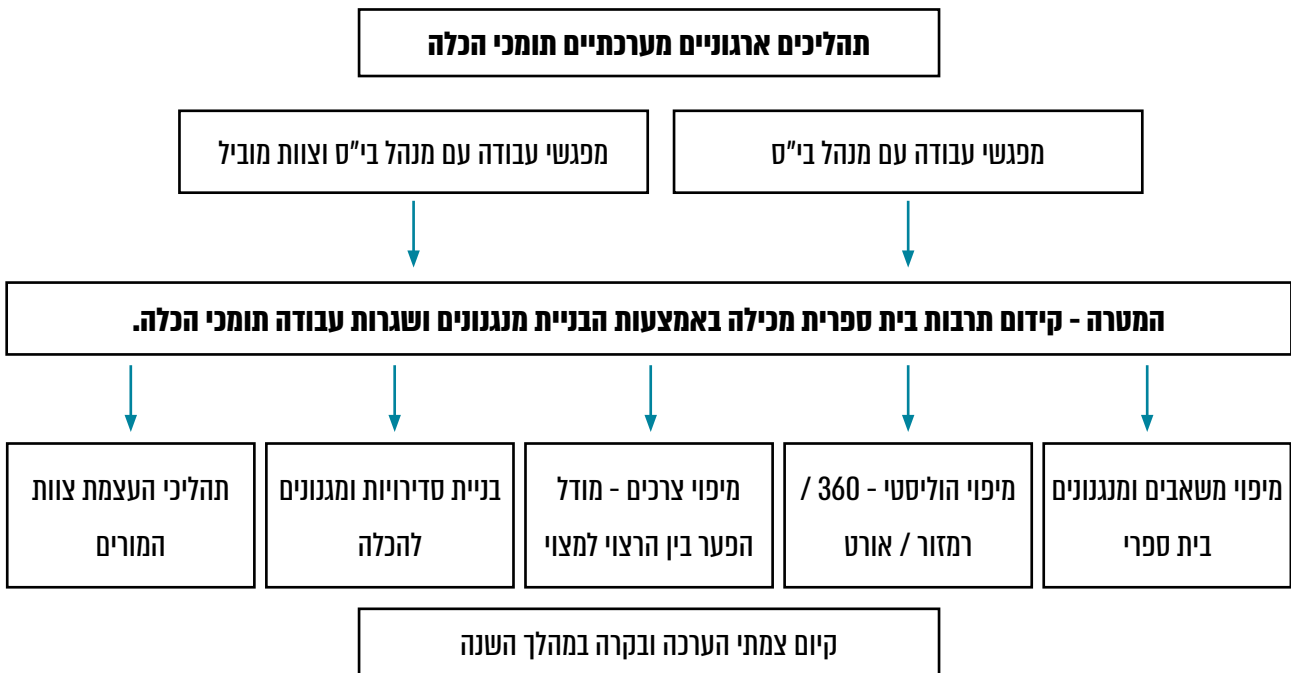
מטרת המודלים שלהלן לסייע למנהל בית הספר ולמדריך הבית ספרי לגבש את מטרות ההדרכה ואופייה.

מודל ראשון

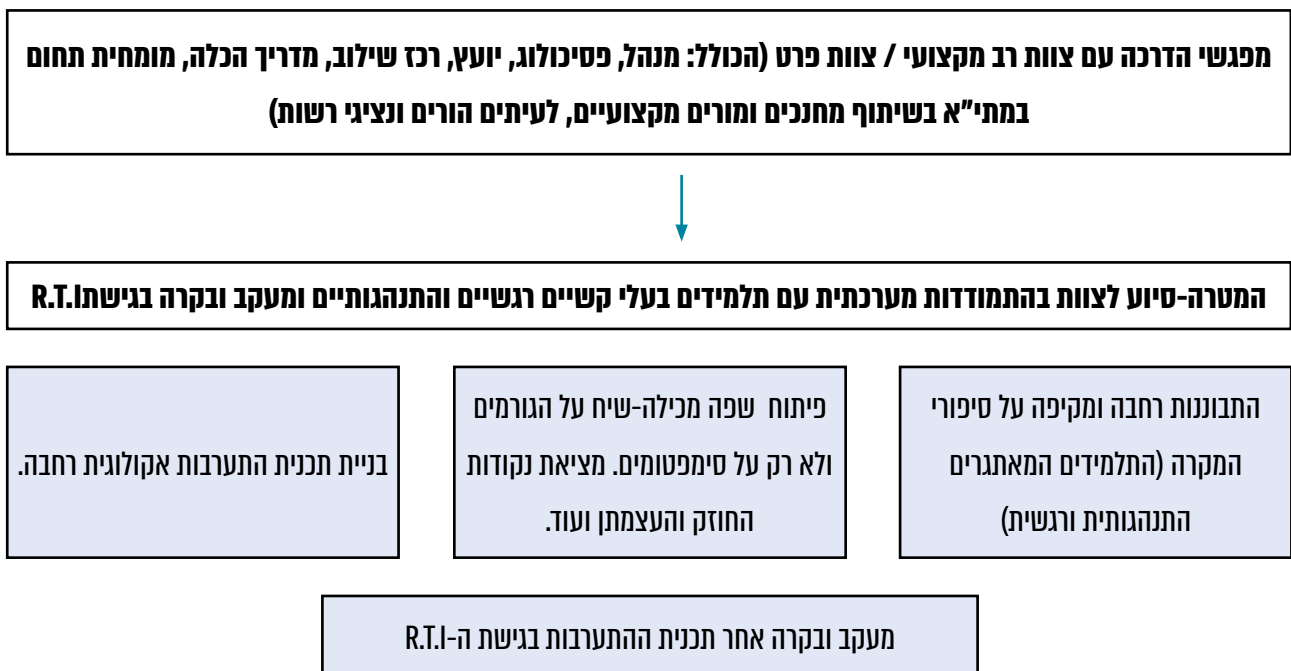
ביצוע מעקב והערכה במהלך התהליך

מודל שני

מודל שלישי

מתן כלים להתמודדות עם הפרט המתגר בבית הספר (מקרה קצה)

תלמידים
 עו"ס
 צוות
 הורים

מערכת שעות לדוגמה

	שעה	א	ב	ג	ד	ה	ו
תגבור לימודי: ערבית/ מתמטיקה	8:00-8:50	הדרכת הכלה עם צוות המורים (אחת לחודש)	אמירים	עו"ס (שיחות אישיות, תלמידים/הורים, קבוצות רגשיות ושיבות צוות)	עו"ס	עו"ס	
תגבור לימודי: ערבית/ מתמטיקה	8:55-9:40						
הוראה מתקנת בשפה/שיחות קבוצתיות לתלמידים ע"י מורה מובילה	10:00-10:45		אמירים				
הוראה מתקנת בשפה/שיחות קבוצתיות לתלמידים ע"י מורה מובילה	10:45-11:35						
סדנת הורים	11:50-12:35						
	12:35-13:20		שיחות אישיות מורה מובילה				
	13:30-14:15	דרמה תרפיה	טיפול באמצעות בעלי חיים		דרמה תרפיה	קבוצות רגשיות המועברות על ידי מורי בית הספר	עו"ס
	14:15-15:10	דרמה תרפיה	טיפול באמצעות בעלי חיים		חברתי ערכי (תלמידי אמירים+ תלמידים מאותגרים)		

פורמט תוכנית עבודה שנתית

תגבור לימודי

מקצוע/ פעילות שכבה מספר תלמידים יום בשבוע שעות לימוד מורה

מקצוע/ פעילות שכבה	מספר תלמידים	יום בשבוע	שעות לימוד	מורה

אמירים וממשקים בין התוכניות

מקצוע/ פעילות שכבה מספר תלמידים יום בשבוע שעות לימוד מורה

מקצוע/ פעילות שכבה	מספר תלמידים	יום בשבוע	שעות לימוד	מורה

מענה טיפולי-רגשי

תחום יום שעות פעילות מנחה / מטפל מספר תלמידים שמות התלמידים

תחום	יום	שעות פעילות	מנחה / מטפל	מספר תלמידים	שמות התלמידים

מענה חברתי / העצמה

תחום יום שעות פעילות מנחה / מטפל מספר תלמידים שמות התלמידים

תחום	יום	שעות פעילות	מנחה / מטפל	מספר תלמידים	שמות התלמידים

תוכנית שיתוף הורים

מטרות הפעילות

פעילות תיאור הפעילות תאריך משוער קהל היעד והצרכים שעליהם היא עונה

פעילות	תיאור הפעילות	תאריך משוער	קהל היעד	הצרכים שעליהם היא עונה

תוכנית עבודה למורי התוכנית

מטרות הפעילות

פעילות תיאור הפעילות תאריך משוער קהל היעד והצרכים שעליהם היא עונה

פעילות	תיאור הפעילות	תאריך משוער	קהל היעד	הצרכים שעליהם היא עונה

פעילויות העשרה נוספות, פעילויות שיא ותרומה לקהילה

חדר מקו"ם בלב - כיצד פועל, באילו שעות, מה מטרותיו

פעילות בחופשות

פעילות רצף בחופש הגדול

תוכנית עבודה למנחה/מורה

שם התחום:

שם המורה/מנחה:

תיאור קבוצת הלימוד: שכבה, מספר תלמידים, דגשים מרכזיים שנתנו המורה מובילת התוכנית, היעצת והמחנכת

תיאור המענה שניתן לקבוצה: רקע, מטרות מרכזיות, יעדים מדידים, מדדי הצלחה

תוכנית אופרטיבית: הצרכים שעליהם עונה הפעילות, תכנים מרכזיים שיועברו, דרכי העבודה, מבנה המפגשים, עזרים, תוצר שעליו יעבדו

התלמידים לקראת יום הסיום/יום שיא

פורמט תוכנית עבודה עו"ס

שם בית הספר: _____ שם העו"ס: _____ היקף שעות עבודה בשבוע: _____

על התוכנית לכלול הן עבודה עם תלמידים והורים והן עבודה עם צוות בית הספר, מחלקת הרווחה ותוכניות שונות בקהילה, למימוש הצרכים השונים של התלמידים ושל בית הספר. הטבלה מחולקת לתחומים, ניתן להוסיף תחומים נוספים לפי הצורך.

תחום	מטרה	יעד - כמותי ומדיד	אבני דרך - הפעולות שיבוצעו לשם השגת המטרות והיעדים	לוח זמנים כולל מעקב ובקרה	מדדי הצלחה
עבודה מערכתית (מחנכים, צוות, רווחה ועוד)					
עבודה קהילתית (תוכניות ביישוב, מחלקות מועצה, התנדבות בקהילה ועוד)					
ליווי רגשי (פרטני וקבוצתי)		יש לציין את מספר התלמידים המלווים באופן פרטני ו/ או קבוצתי (תוכנית אישית - יש לכתוב לכל תלמיד מסמך נפרד)			
עבודה עם הורים					
תחומים (נוספים)					

פורמט סיכום שנה עו"ס

שם בית הספר: _____ שם העו"ס: _____ היקף שעות עבודה בשבוע: _____

דרכי הפעולה:
 ביקורי בית, שיחות פרטניות,
 שיחות קבוצתיות וכו'

שם תלמיד /
 קבוצה

מספר מפגשים

מסרות שהוצגו
 בתחילת התהליך

יעדים

מסקנות

שם תלמיד / קבוצה	מספר מפגשים	מסרות שהוצגו בתחילת התהליך	יעדים	מסקנות	דרכי הפעולה: ביקורי בית, שיחות פרטניות, שיחות קבוצתיות וכו'

מסקנות, לקחים, נקודות לשימור ולשיפור
